

ผลการดำเนินงาน
พ.ศ.2543-2563

๒๐ ปี
พอช. CODI
2020

พลังองค์กรชุมชน
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

Community Organizations Development Institute (public organization)

ความเป็นมา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบใหม่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2543 โดยการรวมสองหน่วยงาน คือ สำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง พอช. เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2543

องค์การมหาชน เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบพิเศษที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 การจัดตั้งองค์การมหาชนแต่ละองค์กร รัฐบาลจะตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีกระทรวงนั้นๆ มีคณะกรรมการเป็นกลไกการบริหารที่กำกับเชิงนโยบายและทิศทางขององค์กร โดยมีผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กร

วัตถุประสงค์

- 1 สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนา ที่อยู่อาศัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาระบบองค์กรหรือบูรณาการ บนหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม
- 2 สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 3 สนับสนุนและให้การช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนการประสานสนับสนุน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือ ดังกล่าว จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน
- 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ในระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ

แนวทางสำคัญในการสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยมีหลักการทำงานสำคัญคือ การพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก (Community-Driven Development) มีแนวทางการทำงานร่วมในทุกโครงการ/กิจกรรม ดังนี้

- สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลัก (Key actors) ในการวางแผนและดำเนินการตามแผนพัฒนาชุมชน ภายใต้การสนับสนุนและร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานกลาง
- สนับสนุนให้ชาวบ้านชุมชนเจ้าของปัญหา มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและวางแผนการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (Demand driven) ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่รอแต่การสนับสนุนจากภายนอก หรือรอทำตามแผนของหน่วยงาน (Supply driven)
- สนับสนุนการวางแผนพัฒนาที่มีพื้นที่เป้าหมายในแต่ละเรื่อง ให้เต็มพื้นที่ทั่วประเทศ (Nationwide development process) ไม่ใช่ดำเนินการเฉพาะพื้นที่นำร่อง โดยชุมชน ประชาคม และท้องถิ่น เห็นภาพรวมของการแก้ไข ปัญหาและการพัฒนา
- กิจกรรมและโครงการต่างๆ คือ “เครื่องมือ” ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
- จัดสรรและกระจายงบประมาณให้องค์กรชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง
- บทบาทของ พอช. มี 2 ระดับ คือ การจัดกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน (Community organizing) ในรูปแบบ ต่างๆ โดยใช้โครงการต่างๆ เป็นเครื่องมือ และทำหน้าที่เชื่อมโยง ประสานงานกับหน่วยงานและรัฐบาล เพื่อพัฒนานโยบาย ที่สนับสนุนแผนพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น

แผนปฏิบัติการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2560-2564

วิสัยทัศน์ พ.ศ. 2579

ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย

ยุทธศาสตร์หลัก

องค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก พื้นที่เป็นตัวตั้งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ประเด็นการพัฒนา	1	2	3	4
ประเด็นการพัฒนา	การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบที่พัฒนาไปสู่การจัดการตนเอง	การพัฒนาศักยภาพคน ในชนวนองค์กรชุมชนและองค์กรชุมชน	การจัดระบบความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้องสู่ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและนโยบาย	การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการองค์กร
เป้าประสงค์	1. ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองบนพื้นฐานทุนชุมชนท้องถิ่นได้อย่างสมดุล 2. ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้	1. ผู้นำชุมชนมีศักยภาพและสัมพันธภาพที่ดีเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ใฝ่ใจสังคมสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงผ่านการเป็นประเทศไทยยุคใหม่ตามแนวทางชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง 2. องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล	ภาคีความร่วมมือ สนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง	1. ระบบการบริหารจัดการขององค์กรมีความพร้อมสามารถรองรับและสนับสนุนงานขององค์กรและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ
กลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก การจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม การสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในเมืองและชนบท 	<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การยกระดับคุณภาพขององค์กรชุมชนและชนวนองค์กรชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาภาคีความร่วมมือ การสร้างพื้นที่บูรณาการความร่วมมือ การเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> การยกระดับการใช้ข้อมูลสารสนเทศสู่องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการองค์กรสู่ธรรมาภิบาล การบริหารการเงินและสินเชื่อที่มีประสิทธิภาพ การบริหารและพัฒนาศักยภาพบุคลากร

การเชื่อมโยงกับแผน นโยบายระดับชาติและนานาชาติ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1. ไม่มีความยากจน (SDG 1 : No poverty) 2. 2. 2. ไม่มีคนอดอยาก (SDG 2 : Zero hunger) 3. 3. 3. การมีงานทำและการพัฒนาเศรษฐกิจ (SDG 8 : Decent work and economic growth) 4. 4. 4. ลดความเหลื่อมล้ำ (SDG10 : Reducing inequality) 5. 5. 5. เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (SDG 11 : Sustainable cities and communities) 6. 6. 6. การพัฒนาแบบทุกภาคส่วนร่วมร่วมกัน (SDG 17 : Partnership for the goals)
ยุทธศาสตร์ชาติ	<p>ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน</p> <p>ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสและความเท่าเทียมกันทางสังคม</p> <p>ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม</p>
แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ	<p>ประเด็นที่ 15 พลังทางสังคม : เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง</p> <p>ประเด็นที่ 16 เศรษฐกิจฐานราก : ส่งเสริมและพัฒนาภาคีและโครงสร้าง ดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน</p> <p>ประเด็นที่ 17 ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม : ระดมพลังความร่วมมือ สร้างโอกาสและการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน</p>
แผนปฏิรูปประเทศไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1. แผนปฏิรูปด้านสังคม : ระบบสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง 2. 2. แผนปฏิรูปด้านเศรษฐกิจ : การพัฒนาทักษะคนและการสร้างความมั่นคงด้านที่ดินให้กับประชาชน 3. 3. แผนปฏิรูปด้านการเมือง : กลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี/การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน/การกระจายอำนาจ การปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12	<p>ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม</p> <p>ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์</p>
แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมโอกาสเข้าถึงบริการทางสังคมบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง</p> <p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ผนึกกำลังทางสังคมเพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาสังคม</p>

กิจกรรมและโครงการพัฒนาสำคัญ พ.ศ.2543-2563

พอช. ดำเนินงานตาม อำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันฯ ตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และตามนโยบายของรัฐบาล ในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้กิจกรรมและโครงการพัฒนาต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจหลักของ พอช. ผลการทำงานในกิจกรรมและโครงการสำคัญ ดังนี้

1. สวัสดิการชุมชน : ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี

กิจกรรมแรกของ พอช. เกี่ยวกับสวัสดิการชุมชนคือ การสนับสนุนกองทุนผู้สูงอายุจังหวัด ในปี 2544 จังหวัดละ 1 ล้านบาท ต่อมาในปี 2546 มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน โดยผู้นำสมทบ และ พอช. สนับสนุน 2 ล้านบาท มีสมาชิกประมาณ 1,500 คน

กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เริ่มดำเนินการในปี 2548 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับเมือง/ตำบล สมาชิกสมทบเงินเข้ากองทุน (ส่วนใหญ่วันละ 1 บาท) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาลส่วนกลางสมทบเพิ่มเติม สมาชิกเลือกคณะกรรมการมาทำหน้าที่บริหารกองทุน กองทุนจะจัดสวัสดิการให้สมาชิก เช่น เด็กแรกเกิด เจ็บป่วย เสียชีวิต ช่วยเหลือผู้ประสบภัย กิจกรรมสาธารณสุขประโยชน์ ฯลฯ ปัจจุบันมีการจัดสวัสดิการประเภทต่างๆตามความต้องการของสมาชิกไม่น้อยกว่า 15 ประเภท

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของกองทุนในการให้บริการสมาชิก เครือข่ายสวัสดิการชุมชนได้ผลักดันให้รัฐบาลส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นจัดงบประมาณสมทบกองทุน โดยเสนอรัฐบาลส่วนกลางสนับสนุนในอัตรา 1 บาท/คน/วัน (ปีละ 365 บาท) รัฐบาลได้เริ่มสนับสนุนมาตั้งแต่ปี 2553 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

ด้วยการผลักดันของเครือข่าย รัฐธรรมนูญปี 2560 (มาตรา 43) จึงได้กำหนดให้การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นสิทธิของชุมชนและบุคคล

เนื่องจากจำนวนกองทุนสวัสดิการชุมชนมีมาก ทั้งจำนวนกองทุน และเงินทุนเพิ่มขึ้นตลอดเวลา เครือข่ายสวัสดิการชุมชนจึงริเริ่มเสนอ พ.ร.บ.สวัสดิการสวัสดิการชุมชน มาตั้งแต่ปี 2559 โดยมีสาระสำคัญคือ **การให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นนิติบุคคล** ปัจจุบันอยู่ระหว่างการรับฟังความเห็นจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

พอช. ร่วมกับ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดให้มีการประกวดรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชนดีเด่นมาตั้งแต่ปี 2559 ปีล่าสุด 2563 มีองค์กรสวัสดิการเข้าร่วมประกวด 34 กองทุน ได้รับการคัดเลือกกองทุนที่มีผลงานดีเด่น จำนวน 8 รางวัล/กองทุน จาก 10 ประเภทรางวัล

กองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2563 (15 ปี)

1. ก่อตั้งปี 2548	
2. กองทุนปัจจุบัน (กันยายน 2563)	
2.1 จำนวนกองทุน	6,032 กองทุน
2.1.1 ภาคเหนือ	1,244 กองทุน
2.1.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2,202 กองทุน
2.1.3 ภาคกลางและตะวันตก	739 กองทุน
2.1.4 ภาคกรุงเทพ/ปริมาณพล และตะวันออก	741 กองทุน
2.1.5 ภาคใต้	1,106 กองทุน
2.2 จำนวนเงินกองทุนคงเหลือ	17,639 ล้านบาท
2.2.1 จำนวนเงินที่สมาชิกสมทบ	11,510 ล้านบาท (65%)
2.3 จำนวนสมาชิกกองทุน	5,942,907 คน
2.3.1 จำนวนสมาชิกผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)	1,774,450 คน (29.86%)
2.3.2 จำนวนสมาชิกอื่นๆ	3,603,769 คน (60.64%)
2.3.3 จำนวนสมาชิกที่เป็นผู้ด้อยโอกาส	120,816 คน (2.03%)
2.4 จำนวนเงินช่วยเหลือสมาชิก (สะสม)	2,415 ล้านบาท
2.5 จำนวนสมาชิกที่ได้รับการช่วยเหลือ	2,215,878 คน
3. การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลตั้งแต่ปี 2548-2563 (รวมงบประมาณสมทบและงบประมาณพัฒนากองทุน)	2,909 ล้านบาท

2. เศรษฐกิจชุมชน : สร้างศักยภาพการทำธุรกิจขององค์กรชุมชน

พอช. สนับสนุนธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ มาตั้งแต่ก่อตั้ง พอช. เช่น การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน การออมทรัพย์ และกิจกรรมเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวชุมชน การแปรรูป การตลาดเกษตรอินทรีย์ ในช่วงปี 2560-2563 พอช. ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งการพัฒนา กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน จำนวน 1,799 ตำบล

พอช. เห็นว่ามีหลายหน่วยงานดำเนินการเรื่องธุรกิจชุมชน ตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การแปรรูปบรรจุภัณฑ์ และการตลาด แต่ยังคงขาดการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ จึงได้ส่งเสริมการทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC)

องค์ประกอบของการวางแผนธุรกิจเพื่อชุมชน มี 9 เรื่องคือ 1) การค้นหาจุดขายของสินค้าและบริการ 2) กลุ่มลูกค้าของสินค้า 3) การสื่อสารการตลาด จะทำอย่างไร 4) ทำอย่างไรให้ขายได้และมาซื้อซ้ำ 5) รายได้จะมาจากไหนบ้าง 6) กิจกรรมสำคัญที่ต้องทำให้บรรลุข้อ 1-5 7) ค้นหาปัจจัยการผลิตที่ยังนำมาใช้ไม่เต็มที่ 8) สิ่งที่ต้องทำแต่ต้องขอการสนับสนุนจากภายนอก 9) ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่ต้องทำในข้อ 6

การส่งเสริมกิจกรรมธุรกิจชุมชน 2559-2563

ปี	จำนวน(ตำบล)
2560	513
2561	557
2562	121
2563	608
รวม	1,799

3. สภาองค์กรชุมชน : เวทีกลางสร้างชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

สภาองค์กรชุมชน เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับตำบล จัดตั้งตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายสาธารณะในระดับต่างๆ เชื่อมโยงและสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ ปัจจุบัน(กันยายน 2563) มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนทั่วประเทศแล้วทั้งสิ้น 7,794 สภา มีสมาชิก รวม 156,266 องค์กร สมาชิกของสภาองค์กรชุมชนแยกเป็น องค์กรประเภทต่างๆ คือ กลุ่มอาชีพ/ธุรกิจชุมชน 34% สวัสดิการชุมชน 27% องค์กรการเงิน 25% นอกจากนั้นเป็นองค์กรประเภทอื่นๆ เช่น ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อชุมชน ฯลฯ

ในระดับพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนมีการจัดเวทีสาธารณะและการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากมายหลายด้าน เช่น การพัฒนาระบบรองรับผู้สูงอายุในตำบล การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย การจัดการเวทีปรึกษาหารือปัญหาสาธารณะในตำบล เป็นต้น เฉพาะการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยนั้น เกือบทุกตำบลดำเนินการโดยสภาองค์กรชุมชน

สภาองค์กรชุมชน 2551-2563 (13 ปี)

รายการ	ภาค					รวม
	กทม./ตะวันออก	กลาง/ตะวันตก	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	เหนือ	
1. จำนวน อปท. ทั้งหมด	898	1,128	2,947	1,176	1,676	7,825
2. จำนวนสภาองค์กรชุมชน	880	1,159	2,908	1,176	1,676	7,794
3. จำนวนสมาชิก (องค์กร)	20,336	17,836	59,335	17,802	40,957	156,266
4. จำนวนสมาชิกเฉลี่ย/สภา	23	15	20	15	24	20
5. จำนวนกรรมการ(คน)	29,183	38,232	100,671	33,425	53,446	254,957

หมายเหตุ : จำนวน อปท. ใน กทม. นับ 1 เขต เป็น 1 อปท. เพราะ พ.ร.บ.สภาฯ กำหนดให้จัดตั้งสภาได้เขตละ 1 สภา

4. การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน

การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนเป็นภารกิจตามกฎหมายจัดตั้ง พอช. เนื่องจากตอนที่จัดตั้ง พอช. นั้น องค์กรชุมชนมีปัญหาว่าไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ พอช. เริ่มทำงานรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการตั้งแต่ประมาณปี 2549 เป็นการรับรองการมีอยู่ขององค์กรที่มีคุณสมบัติพื้นฐานสี่ห้าประการ เช่น มีคณะกรรมการ กฎระเบียบ การบริหาร ฯลฯ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตั้งแต่ปี 2551 จึงมีการกำหนดให้องค์กรสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ผ่านการรับรองสถานภาพตามภารกิจของ พอช. ไปด้วย ปกติการรับรองสถานภาพดังกล่าว จะมีระยะเวลาการรับรอง 2 ปี หลังจากนั้นต้องทบทวนสถานภาพองค์กรกันใหม่ ประกอบกับในช่วง 4 - 5 ปีที่ผ่านมา มีการใช้มาตรการอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการสอบทานองค์กรและโครงการต่างๆ ตลอดจนการประเมินคุณภาพองค์กรเพื่อจัดระดับการพัฒนา ที่จะนำไปสู่การยกระดับองค์กรชุมชนงานรับรองสถานภาพจึงไม่ค่อยต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา พอช. รับรองสถานภาพองค์กรชุมชนไปแล้วไม่น้อยกว่า 200,000 องค์กร

5. แผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : พิมพ์เขียวสร้างชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

แผนพัฒนาท้องถิ่นคือเครื่องมือสำคัญขององค์กรชุมชนในการ กำหนดอนาคตของตนเอง พอช. จึงได้ให้การสนับสนุน เรืองนี้มาอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงแรก ตั้งแต่ปี 2545-2553 มีการส่งเสริม การจัดทำ “แผนแม่บทชุมชน” กว่า 1,500 ตำบลทั่วประเทศ ปี 2551 จัดทำแผนเชิงคุณภาพ 700 หมู่บ้าน และในปี 2552 ปรับปรุงเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตำบล จำนวน 152 ตำบล

ในช่วงที่ 2 พอช. ได้สนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชน ระดับตำบลและจังหวัด มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล มาตั้งแต่ปี 2559-2563 รวมแล้วกว่า 4,200 ตำบล โดยเป็นแผนการพัฒนา ตำบลในทุกมิติ ขับเคลื่อนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนและประสานการทำงาน ขอการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ในตำบล

นอกจากนั้น พอช. ยังได้สนับสนุนให้เครือข่ายชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับจังหวัด เสนอหน่วยงานต่างๆ ในปี 2562 มีการดำเนินการ จำนวน 38 จังหวัด ระหว่างปี 2561-2562 ขบวนการองค์กรชุมชนได้เสนอแผนดังกล่าวต่อหน่วยงานระดับจังหวัด ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 279.5 ล้านบาท เพื่อให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับที่สูงกว่าจังหวัด พอช. ยังได้สนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชนในกลุ่มจังหวัด จัดทำแผนยุทธศาสตร์ภาค และกลุ่มจังหวัดคือ แผนยุทธศาสตร์ภาคเหนือ กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้สามจังหวัด กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 8 จังหวัด การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งใน อ่าว ก.ไก่ (สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์) และแผนพัฒนาของกลุ่มจังหวัดอีสานตอนบน เป็นต้น

แผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 2559 - 2563

ปี	จำนวน(ตำบล)
2559	1,540
2560	935
2561	510
2562	518
2563	700
รวม	4,203

6. การพัฒนาคนของขบวนการองค์กรชุมชน

การพัฒนาคนหรือการพัฒนาผู้นำของขบวนการองค์กรชุมชน เป็นกิจกรรมหลักของ พอช. ที่ดำเนินการในทุก โครงการอย่างต่อเนื่อง เพราะการพัฒนาคนคือส่วนสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การพัฒนาคนของขบวนการชุมชนดำเนินการในหลายลักษณะคือ **ประเภทแรก** การพัฒนาความรู้ความสามารถ ของผู้นำในประเด็นงานต่างๆ เช่น ที่อยู่อาศัย สวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น ซึ่งครอบคลุมทั้งอุดมการณ์ และเทคนิควิธีการของงานนั้นๆ **ประเภทที่สอง** การพัฒนาผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเน้นหลักการคิดเชิงยุทธศาสตร์ ในปี 2560-2563 ผู้นำที่ผ่านการพัฒนาทั้งสิ้น 23,940 คน ประเด็นที่มีการพัฒนาคือ การขับเคลื่อนนโยบาย สาธารณะในพื้นที่ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล การประสานหน่วยงาน การพัฒนา สภาพองค์กรชุมชน การสื่อสารและการจัดการความรู้ชุมชน เป็นต้น **ประเภทที่สาม** การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ ซึ่งมีหลายโครงการ ในปี 2545 มีการจัดทำโครงการอาสาสมัครพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อช่วยสนับสนุนงานของ ขบวนการชุมชนในแต่ละภาค ระหว่างปี 2548-2555 มีการจัดทำโครงการบัณฑิตคืนถิ่น สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่กลับไป ทำงานพัฒนาที่บ้านเกิด ดำเนินการ 3 รุ่น รวม 250 คน จากการติดตามเมื่อต้นปี 2563 คนเหล่านี้ที่ยังทำงานอยู่ ในท้องถิ่น จำนวน 145 คน

7. ระบบข้อมูลและการสื่อสารชุมชน

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา พอช. สนับสนุนการพัฒนาระบบข้อมูลและการสื่อสารชุมชนในหลายรูปแบบ ตั้งแต่วิทยุชุมชน ศูนย์ข้อมูลชุมชน เว็บไซต์ชุมชน ไปจนถึงการพัฒนาหนังสือสารชุมชน **ในช่วงปี 2544-2546** มีการส่งเสริมให้ทดลองสถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ ประมาณ 200 แห่ง ซึ่งเป็นการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ปี 2540 มีการเสริมสร้างเครือข่ายสื่อสารชุมชนในภาคต่างๆ เพื่อสื่อสารงานพัฒนา ต่อมามีการพัฒนาศูนย์สื่อผสมผสาน ของชุมชนทดลองใน 4 พื้นที่ ในปี 2552 การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การสื่อสารของขบวนการชุมชนในจังหวัดต่างๆ และมีการพัฒนาผู้สื่อข่าวชุมชนหรือนักสื่อสารชุมชนขึ้น ในช่วงหลังปี 2560 เป็นต้นมา มีการใช้สื่อ Social Media มากขึ้น เช่น facebook และ Line อย่างแพร่หลาย องค์กรชุมชนต่างๆ ก็สื่อสารกัน ด้วยช่องทางนี้มากขึ้นเป็นลำดับ ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ปี 2563 การประชุมต้องงด จึงมีการ ใช้การประชุมทางไกลกันผ่านอินเทอร์เน็ต อย่างกว้างขวาง จนเป็นวิธีการทำงานสำคัญของ พอช. และขบวนการชุมชนในปัจจุบัน **ช่วงปี 2551-2553** มีการส่งเสริมศูนย์ข้อมูลชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลชุมชน รวม 116 แห่ง และศูนย์เรียนรู้ ชุมชน 598 แห่งทั่วประเทศ และในช่วงเดียวกันนี้มีการส่งเสริมพัฒนาตัวชีวิตชุมชนเข้มแข็ง และปรับปรุง มาอย่างต่อเนื่องจนเป็นกรอบตัวชีวิตชุมชนเข้มแข็งในปี 2562 อาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นกำลัง สำคัญในการผลักดัน “**ตัวชีวิตความสุข**” ระดับตำบล ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันและมีหลายตำบล ในพื้นที่ภาคกลางนำไปใช้ ต่อยอดเป็นแผนพัฒนาตำบลในเวลาต่อมา **ในปี 2562** ระบบอินเทอร์เน็ตครอบคลุม พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาก ชุมชนหลายแห่งเริ่มใช้เทคโนโลยี เหล่านี้มาพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

8. การสนับสนุนประชาสังคม

แม้ว่า พอช. จะมีภารกิจในการสนับสนุนประชาสังคม แต่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนในเรื่องนี้โดยตรง พอช. ต้องสนับสนุนผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่างๆ เกษตรกรรมทางเลือก การวิจัยชุมชน การพัฒนาผู้นำชุมชน การพัฒนาเครือข่ายชุมชน การพัฒนาที่อยู่อาศัย การจัดทำเอกสารเผยแพร่หรือเวทีสัมมนาต่างๆ เป็นต้น

9. สินเชื่อเพื่อการพัฒนา : เพิ่มโอกาสให้คนจนมีบ้าน

การให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมดั้งเดิมของ พอช. และตามอำนาจหน้าที่ในกฎหมายจัดตั้ง พอช. ในระยะแรกมีสินเชื่อหลายประเภท ดอกเบี้ยและระยะเวลาการส่งคืนแตกต่างกันไป ปัจจุบันสินเชื่อส่วนใหญ่ เป็นสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง สินเชื่อเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ทำให้คนยากจนมีบ้านได้ เพราะกลุ่มเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ไม่สามารถกู้เงินจากธนาคารได้ เนื่องจากไม่มีรายได้ที่แน่นอน บางคนไม่มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารเสียด้วยซ้ำ การสร้างบ้านตามโครงการบ้านมั่นคง รัฐบาลให้การสนับสนุนระบบสาธารณสุขโรคและกระบวนการพัฒนา คิดเป็นประมาณร้อยละ 30 ของเงินลงทุน ทั้งโครงการ อีกร้อยละ 70 เป็นการลงทุนของแต่ละครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มาจากสินเชื่อของ พอช. ซึ่งคิดดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี ระยะเวลาผ่อนส่งไม่เกิน 20 ปี เงินกู้สูงสุด 360,000 บาท (บ้านและที่ดิน) พอช. ให้สินเชื่อเฉพาะองค์กรชุมชน(ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มออมทรัพย์) ไม่ได้ให้สินเชื่อรายบุคคลหรือครอบครัว เพื่อที่องค์กรชุมชนจะได้ไปพัฒนาระบบการบริหารจัดการสินเชื่อของตนเองกับมวลหมู่สมาชิก

สินเชื่อเพื่อการพัฒนา 2543 - 2563 (20ปี)

รายการ	จำนวน
1. จำนวนองค์กรชุมชนที่รับสินเชื่อ	986 องค์กร
2. จำนวนเงินสินเชื่อ	10,863.62 ล้านบาท
3. จำนวนครัวเรือนผู้รับประโยชน์	406,803 ครัวเรือน
4. จำนวนชุมชนที่รับสินเชื่อ	6,272 ชุมชน
5. ประเภทสินเชื่อ	
5.1 สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย	8,911.96 ล้านบาท
5.2 สินเชื่ออื่นๆ	1,951.66 ล้านบาท
6. สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย	
6.1 จำนวนองค์กรที่รับสินเชื่อ	483 องค์กร
6.2 จำนวนเงินสินเชื่อ	8911.96 ล้านบาท
6.3 จำนวนครัวเรือนที่รับสินเชื่อ	45,323 ครัวเรือน
6.4 จำนวนชุมชนที่รับสินเชื่อ	2,548 ชุมชน
6.5 จำนวนเงินสินเชื่อเฉลี่ยต่อองค์กรชุมชน	18,451,261 บาท
6.6 จำนวนเงินสินเชื่อเฉลี่ยต่อครัวเรือน	197,093 บาท

10. การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจน

1 บ้านมั่นคงเมืองและชนบท : บ้านที่มากกว่าคำว่าบ้าน

ตามแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ เมื่อเดือนกันยายน 2560 พอช. รับผิดชอบการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อย 1.053 ล้านครัวเรือน มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยภายในปี 2579 พอช. ได้ดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงมาตั้งแต่ปี 2546 ในพื้นที่ชุมชนแออัดทั่วประเทศ (มีทั้งหมดประมาณ 6,300 ชุมชน จากการสำรวจในปี 2552) ต่อมาในปี 2560 รัฐบาลสามารถยึดคืนพื้นที่ สปก. มาได้จำนวนมาก พอช. จึงทำงานร่วมกับ สปก. ในการจัดทำโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลจัดสรรให้กับคนจนที่ไม่มีที่ดินและไม่มีบ้าน นอกเหนือจาก สปก. แล้ว พอช. ยังร่วมมือกับอีกหลายหน่วยงานในการดำเนินการโครงการคือ กรมเจ้าท่า นิคมสร้างตนเอง (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ) ป่าชายเลน(กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) ที่ราชพัสดุ(กรมธนารักษ์) เป็นต้น

โครงการบ้านมั่นคงเมืองและชนบท 2546 - 2563 (17 ปี)

รายการ	จำนวน
1. จำนวนเมือง/ตำบลที่ดำเนินการ	309 เมือง
2. จำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการ	
2.1 ครัวเรือนในชนบท	9,286 ครัวเรือน
2.2 ครัวเรือนในเมือง	106,893 ครัวเรือน
2.3 จำนวนครัวเรือนเฉลี่ยต่อโครงการ (1,158 โครงการ)	100 ครัวเรือน
3. จำนวนชุมชนเข้าร่วม (โครงการเดียวอาจจะมีหลายชุมชน)	2,241 ชุมชน
4. ประเภทของการปรับปรุงชุมชน	
4.1 ปรับปรุงในที่เดิม	53 %
4.2 การรื้อย้ายไปที่ใหม่	47 %
5. งบประมาณสนับสนุนที่อนุมัติทั้งหมด	7,833,155,525.58 บาท

2 การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง

เป็นการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลตามมติ ครม. วันที่ 8 มีนาคม 2559 ที่ต้องการสร้างเขื่อนและป้องกันน้ำท่วมริมคลองลาดพร้าว โดย พอช. รับผิดชอบการจัดที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด 7,069 ครัวเรือน ใน 50 ชุมชน กระบวนการดำเนินการใช้แนวทางของโครงการบ้านมั่นคง แต่เนื่องจากการเข้าใช้พื้นที่ดังกล่าวมาเป็นเวลายาวนานหลายสิบปี มีกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยบางส่วนจึงดำเนินการได้ยาก ปัจจุบันสามารถดำเนินการได้ใน 35 ชุมชน จำนวน 3,362 ครัวเรือน(47%) มีบ้านที่สร้างแล้วเสร็จ 2,952 ครัวเรือน รัฐบาลได้มอบหมายให้ พอช. ดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองเพิ่มเติมอีกโครงการหนึ่งในปี 2562 คือ การพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองเปรมประชากร จำนวน 6,386 ครัวเรือน ใน 38 ชุมชน ปี 2562-2563 อนุมัติโครงการได้ 3,224 ครัวเรือน ซึ่งต้องใช้เวลาก่อสร้างและปรับปรุงชุมชนประมาณ 1-2 ปี ตามความพร้อมของชุมชน มีบ้านที่สร้างเสร็จแล้ว 20 หลัง อยู่ระหว่างก่อสร้าง 172 หลัง ที่เหลืออยู่ระหว่างการรื้อย้ายและเตรียมการก่อสร้าง

3 บ้านพอเพียงชนบท : ช่อมสร้างบ้านคนจน

เริ่มดำเนินการในปี 2560 เป็นการสนับสนุนการซ่อมสร้างบ้านผู้ด้อยโอกาสผู้มีรายได้น้อยในชนบท ซึ่งมีที่อยู่อาศัยและที่ดินแล้วแต่สภาพบ้านทรุดโทรม กระบวนการทำงานจะเริ่มด้วยการสำรวจผู้เดือดร้อนทั้งตำบลแล้วจัดเวทีประชาคม จัดลำดับการสนับสนุน ซึ่งอาจต้องใช้เวลา 2-3 ปี จึงจะดำเนินการ ได้หมดเพราะมีงบประมาณจำกัด พอช. สนับสนุนงบประมาณ ประมาณหลังละ 19,000 บาท โดยองค์กรชุมชนจะจัดสรรให้ครัวเรือนตามความเดือดร้อน มีการสำรวจความจำเป็นในการซ่อมสร้างอย่างละเอียด

บ้านพอเพียงชนบท 2560 - 2563

ปี	จำนวนบ้าน (หลัง)	จำนวน (ตำบล)
2560	10,369	747
2561	15,421	1,150
2562	16,275	1,338
2563	27,630	1,427
รวม	69,425	4,662*

หมายเหตุ : *เป็นตัวเลขนับซ้ำ เพราะหลายตำบลมีการดำเนินการต่อเนื่อง 2 ปี เพราะมีผู้เดือดร้อนจำนวนมาก แต่มีงบประมาณแต่ละปีจำกัด

4 คนไร้บ้านต้องมีบ้าน

การสำรวจจำนวนคนไร้บ้านโดยมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยในปี 2553 ในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และขอนแก่น พบว่า มีคนไร้บ้าน 1,395 คน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนได้ผลักดันให้มีโครงการที่อยู่อาศัยของคนไร้บ้านเป็นเวลานานหลายปี จนกระทั่งปี 2559 รัฐบาลจึงอนุมัติงบประมาณผ่าน พอช. เพื่อดำเนินการ จำนวน 118 ล้านบาท มีการก่อสร้างศูนย์ที่พักคนไร้บ้านในกรุงเทพฯ ปทุมธานี ขอนแก่น และเชียงใหม่ สามารถรองรับได้ประมาณ 700 ราย ศูนย์เหล่านี้จะบริหารจัดการโดยองค์กรของคนไร้บ้านเอง มีข้อตกลงในการเข้าอยู่อาศัยชัดเจน สำหรับคนที่มีความพร้อมที่จะสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ข้างนอกก็จะเข้าโครงการบ้านมั่นคงปกติต่อไป สิบปีผ่านไป ในเดือนเมษายน 2562 พอช. และหน่วยงานภาคีต่างๆ ได้ร่วมกันสำรวจคนไร้บ้านในเขตเมืองใหญ่ทั่วประเทศพบว่า มีคนไร้บ้าน จำนวน 2,719 คน

5 บ้านสำหรับผู้ประสบภัยและการจัดการภัยพิบัติ

สถานการณ์ด้านที่อยู่อาศัยของประชาชนทั่วไป คือ มีผู้ประสบภัยธรรมชาติ การถูกไล่รื้อโดยเจ้าของที่ดิน(รัฐหรือเอกชน) อยู่ตลอดเวลา พอช. จึงได้เริ่มโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยเหล่านี้ ตั้งแต่ปี 2559 โดยการสนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยชั่วคราว ระหว่างการดำเนินการโครงการที่อยู่อาศัยถาวรของผู้เดือดร้อน ตั้งแต่ปี 2559-2563 พอช. ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเหล่านี้ไปแล้วทั้งสิ้น 137 โครงการ 5,132 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นการสร้างที่พักชั่วคราวหรืออาจจะเป็นการเช่าที่พักชั่วคราว ระหว่างการจัดการบ้านถาวร งานด้านภัยพิบัติชุมชนเป็นงานที่ พอช. ดำเนินการมาตั้งแต่เหตุการณ์สึนามิชายฝั่งทะเลอันดามัน ปี 2547 โดยใช้หลักการสำคัญคือ ให้ชุมชนผู้ประสบภัยลุกขึ้นมาบริหารจัดการภัยพิบัติด้วยตนเอง ตั้งแต่ระยะการช่วยเหลือเฉพาะหน้าไปจนถึงการฟื้นฟูชุมชน รวมทั้งการวางแผนรับมือภัยพิบัติของชุมชน หลังสึนามิ พอช. ได้สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนจัดการภัยพิบัติ ในเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ของทุกภาค ทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์บทบาทหลักของ พอช. ในระยะเฉพาะหน้าคือ การสนับสนุนให้กับที่พักชั่วคราว ระยะต่อไปคือ การเตรียมแผนรับมือภัยพิบัติ และวางแผนฟื้นฟูชุมชน และการจัดหาที่อยู่อาศัยถาวร กรณีที่ต้องสร้างที่อยู่อาศัยใหม่หรือย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ปลอดภัย

การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน 2548 - 2563 (15ปี)

ปีงบประมาณและประเภทภัยพิบัติ	จำนวนพื้นที่/ตำบล	จำนวนครัวเรือนซ่อมสร้าง(หลัง)
2548 สึนามิ 6 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	9 พื้นที่	770
2549 น้ำท่วมภาคใต้ฝั่งตะวันออก ลุ่มน้ำปากพนัง	30 ตำบล	
น้ำท่วมและดินโคลนถล่ม ภาคเหนือ	124 ตำบล	2,345
น้ำท่วมภาคกลาง	803 ตำบล	
2550 ดินโคลนถล่มข.น่านและเชียงใหม่/น้ำท่วมภาคกลาง/น้ำท่วมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจ.สงขลา		2,858
2552 การจัดการไฟป่าและหมอกควัน 5 จังหวัดภาคเหนือ	50 ชุมชน	
2553 น้ำท่วมภาคกลาง ภาคใต้และภาคอีสาน	57 ตำบล	160
2554-2555 น้ำท่วมทั่วประเทศ	290 ตำบล	2,075
2557 แผ่นดินไหว จังหวัดเชียงราย	16 ตำบล/เมือง	1,960
2559 ไฟไหม้บ้านคยอจนะ จ.แม่ฮ่องสอน จ.เชียงใหม่	1 ชุมชน	30
2560 น้ำท่วมภาคใต้ฝั่งตะวันออก	15 พื้นที่	
2561 ดินโคลนถล่ม อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	1 ชุมชน	60
2562 น้ำท่วมภาคอีสาน	10 ตำบล	784
พายุปลาบึก ภาคใต้ฝั่งตะวันออก	26 ตำบล	346
รวม	1,417 พื้นที่/ตำบล	11,388

หมายเหตุ 1. งบประมาณบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ
2. บางพื้นที่ บางเหตุการณ์ ไม่ได้สนับสนุนเรื่องบ้าน แต่สนับสนุนเรื่องอื่นๆ เช่น อาหาร น้ำดื่ม เสื้อผ้า ยารักษาโรค การฟื้นฟูอาชีพ เครื่องมือประมง ฝึกอบรมเฉพาะ ฯลฯ การจัดการภัยพิบัติ ฯลฯ
3. การสนับสนุนที่อยู่อาศัยรวมทั้งที่พักชั่วคราวและบ้านถาวรที่มีการซ่อมแซมบ้านและการสร้างบ้านใหม่

6 บ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในช่วงปี 2553-2556 รัฐบาลมีนโยบายให้มีการช่วยเหลือประชาชนโดยซ่อมสร้างบ้านผู้ยากไร้ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (รวมสงขลา สตูล) พอช.และขบวนชุมชนจึงดำเนินการซ่อมสร้างบ้านใน 295 ตำบล 1,420 หมู่บ้าน จำนวน 48,165 หลัง ในพื้นที่ส่วนใหญ่มีข้อตกลงว่า จะมีการคืนทุนบางส่วนเพื่อให้คนอื่นๆ ที่ยังเดือดร้อนได้ใช้เงินดังกล่าวซ่อมบ้านต่อไป จากรายงานการติดตามของสถาบันในปี 2558 พบว่า มีครัวเรือนที่คืนทุนบางส่วนจำนวน 18,831 ครัวเรือน (39%) คิดเป็นเงินกว่า 65.5 ล้านบาท ทำให้สามารถซ่อมบ้านเพิ่มเติมได้อีก 827 หลัง

ผลการดำเนินงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ปีที่ 20 : ณ 2563

กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินงาน
1. โครงการบ้านมั่นคง (เมืองและชนบท)	3,752 ครัวเรือน/31 ชุมชน
2. โครงการบ้านพอเพียงชนบท	23,601 ครัวเรือน
3. โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองลาดพร้าว	3,373 ครัวเรือน(สะสม)
4. โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองเปรมประชากร	2,297 ครัวเรือน(สะสม)
5. โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชั่วคราว ไฟไหม้ ไล่อื้อ	1,561 ครัวเรือน
6. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยเมือง/ชนบท(ลดผลกระทบจากโควิด-19)	1,558 ตำบล 2,931 ชุมชนเมือง
7. สนับสนุนการจัดทำครัวชุมชน (ช่วงโควิด-19)	73 ครัว ใน 17 จังหวัด จำนวน 287,176 กล่องอาหาร
8. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล/เมือง	700 ตำบล
9. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับจังหวัด	52 จังหวัด
10. การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยสภาองค์กรชุมชน	553 ตำบล
11. การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพสภาองค์กรชุมชน	1,582 ตำบล
12. การสนับสนุนและพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน	2,734 กองทุน
13. พัฒนาระบบบริหารจัดการและคุณภาพขององค์กรชุมชนที่ใช้สินเชื่อ	273 องค์กร
14. ประมวลชุดความรู้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง	61 ชุดความรู้นวัตกรรมชุมชน 1,261 ชุดความรู้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง
15. การพักชำระหนี้องค์กรชุมชนเพราะสถานการณ์โควิด-19	409 องค์กร/123,685 ครัวเรือน
16. การพัฒนาผู้นำชุมชน	12,199 คน
17. ความพึงพอใจของประชาชนผู้เกี่ยวข้องต่อ พอช.*	86%
18. ใช้จ่ายด้านบุคลากร **	5.10% ของแผนการใช้จ่ายทั้งหมด

* จากผลการสำรวจของ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำรวจจำนวน 1,120 คน

** ตัวชี้วัดองค์การมหาชนปี 2563 คณะรัฐมนตรีกำหนด ไม่เกินร้อยละ 32 ของแผนการใช้จ่ายทั้งหมด

กรอบตัวชีวิตชุมชนเข้มแข็ง

ตามที่ พอช. และขบวนชุมชน ได้ตั้งเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเต็มพื้นที่ ในปี 2579 วั้นั้นมีคำถามว่าแล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าชุมชนเข้มแข็งมีคุณลักษณะอย่างไร ระหว่างปี 2561-2563 พอช. และขบวนชุมชนจึงได้พัฒนา “กรอบตัวชีวิตชุมชนเข้มแข็ง” เพื่อที่องค์กรชุมชนและหน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ที่ระบุว่าเป็น “กรอบ” ก็เพราะว่าคุณลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน ที่มีลักษณะทางประชากร ศิลปวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจสังคมที่ต่างกันอย่างมีลักษณะที่ต่างกันในระยะเยียด แต่จากการทดสอบ และศึกษาชุมชนที่เข้มแข็งบางส่วนพบว่า มีประเด็นสำคัญที่บ่งชี้ความเข้มแข็งชุมชน 4 ประเด็น คือ การมีคณตีมี่คุณภาพ มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งมีธรรมาภิบาล สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้และชุมชนมีความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระดับต่างๆ ได้ รายละเอียดตัวชีวิตในประเด็นต่างๆ ดังกล่าว ชุมชนต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสม

- จำนวนผู้นำชุมชนที่มีทักษะและความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานพัฒนา
- จำนวนผู้นำรุ่นใหม่
- จำนวนผู้นำที่บริหารองค์กรชุมชนอย่างมีธรรมาภิบาล
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินการ กิจกรรมสาธารณะและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- คนมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ/ความเป็นพลเมือง มีคุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ

- จำนวนองค์กรชุมชนที่มีการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล
- สัดส่วนของหญิงชายในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน
- ความครอบคลุมขององค์กรชุมชนตามสภาพปัญหาและพื้นที่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับองค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ
- ความครอบคลุมของประเภทองค์กรชุมชน ที่ทำให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงและพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด (เช่น มีองค์กรการเงิน มีกลุ่มการผลิต การแปรรูป การตลาด ฯลฯ)
- การมีระบบ/กลไกการปรึกษาหารือ การบริหารจัดการชุมชน เพื่อรับมือกับปัญหาต่างๆ อย่างยั่งยืน (สภาองค์กรชุมชน, สมัชชาพลเมือง สภาผู้นำ เป็นต้น)
- การร่วมมือกันระหว่างองค์กรชุมชนในแก้ปัญหาห้วงระหว่างตำบล จังหวัดและระหว่างภาค
- บทบาทขององค์กรชุมชนในการเสนอแนะและติดตามการแก้ปัญหา สาธารณะของหน่วยงานต่างๆ
- การมีแผนแม่บทพัฒนาชุมชนทุกมิติทั้งระยะสั้นและระยะยาว ฯลฯ

- การยอมรับบทบาท/ข้อเสนอของชุมชนและองค์กรชุมชน จากหน่วยงานต่างๆ
- การสนับสนุนงบประมาณของหน่วยงานตามปัญหา ความต้องการของชุมชน
- การมีผู้แทนขององค์กรชุมชนในกลไกการทำงานของหน่วยงาน
- หน่วยงานมีการปรับเปลี่ยน แนวทางการทำงาน นโยบาย กฎระเบียบ กฎหมาย เพื่อสนับสนุนการทำงานของชุมชน
- ฯลฯ

- ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ(ดิน น้ำ ป่า ทะเล)
- ดินดี มีคุณภาพ ไม่ปนเปื้อนสารเคมีเพราะมีระบบเกษตรอินทรีย์
- ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
- ชุมชนสามารถอ้างเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีของตนเองที่สอดคล้องกับยุคสมัยได้อย่างยั่งยืน
- คนในชุมชนมีสุขภาพดี ไม่มีโรคภัยเรื้อรัง ไม่มีสารพิษตกค้าง ในร่างกาย ไม่มีแหล่งก่อกมลภาวะ
- ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางการเงิน การผลิตอาหาร การดูแลสุขภาพ พื้นฐาน ระบบสวัสดิการชุมชน
- คนดีมีโอกาส คนยากจน คนพิการทั้งหมดได้รับการคุ้มครองจากรบบสวัสดิการต่างๆ
- จำนวนคนที่ได้รับประโยชน์จากการแก้ปัญหา
- รายได้และมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหา
- จำนวนคนที่ได้รับการคุ้มครองจากรบบสวัสดิการชุมชนประเภทต่างๆ
- ครั้วเรือนต่างๆ มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน
- ครั้วเรือนมีความมั่นคงด้านอาหาร มีอาหารและน้ำอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ
- ครั้วเรือนมีอาชีพ รายได้ มีเงินออม มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
- ชุมชนมีสถาบันการเงินของตนเอง ครั้วเรือนต่างๆ มีเงินออม
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการคุ้มครองและบริหารจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีระบบการจัดการผลกระทบจากมลภาวะต่างๆ
- มีระบบการเกษตรแบบยั่งยืน/เกษตรอินทรีย์
- ฯลฯ

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
 912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
 โทรศัพท์ 0-2378-8300 โทรสาร 0-2378-8376
 E-mail : codi@codi.or.th , Website : http://www.codi.or.th